

تیمنی‌های دولتیاری و یک شایعه نادرست

نبی ساقی

مردم ساکن در ولایت غور امروزه عموماً به چهار طایفه بزرگ تقسیم می‌شوند. این طوایف عبارت‌اند از تیمنی‌ها، فیروزکوهی‌ها، مرغابی‌ها و هزاره‌ها. طبعاً طوایف دیگری نیز در غور حضور دارند، اما عموماً غوری‌های امروزی به همین چهار دسته منتسب هستند که هرکدام لهجه خاص خودشان را هم دارند. تیمنی‌ها بیشتر در جنوب هریرود، فیروزکوهی‌ها در حوزه سلسله فیروزکوه و ناحیه فیروزکوه، مرغابی‌ها در ولسوالی مرغاب و دولتیاری و هزاره‌ها عمدتاً در لعل و سرچنگل زندگی می‌کنند.

در ولسوالی دولتیاری نیز که در شرق غور موقعیت دارد، هر چهار این طایفه‌ها حضور دارند. فیروزکوهی‌ها در غرب و شمال و شمال غرب، تیمنی‌ها عمدتاً در جنوب هریرود و مرغابی‌ها در مناطق سمک و پشت‌نور زندگی می‌کنند. در چهل پنجاه سال اخیر چند قریه از مردم هزاره نیز با خریدن زمین، در منطقه دره کشر و ساکن شده‌اند. به هر حال شنیده می‌شود که تعدادی از افراد بر مبنای یک شایعه نادرست، نام مردم تیمنی دولتیاری را به تصمیم رییس عطا محمد خان دهقانپور و مرحوم سناتور معاون احمدخان پیوند می‌دهند، در حالی که بر مبنای شواهد و اسناد تاریخی و مدارک دولتی که اینجا نشان داده می‌شود، حتا سال‌ها قبل از تولد دهقانپور، مردم تیمنی دولتیاری در تمام اسناد دولتی و تاریخی به نام تیمنی یاد می‌شده‌اند. بخشی از این اسناد و منابع تاریخی را اینجا باهم مرور می‌کنیم:

قاموس جغرافیایی افغانستان؛ هرات و افغانستان شمال غربی

کتاب «فرهنگ جغرافیایی افغانستان» در هفت جلد به زبان انگلیسی نشر شده است. جلد سوم این کتاب به «هرات و افغانستان شمال غربی» اختصاص دارد که غور نیز شامل آن می‌باشد. محتویات کتاب عموماً بین سال‌های ۱۸۸۰ تا ۱۹۰۵ میلادی توسط میتلند، وانلیس و دوبر مامورین انگلیسی و همکاران‌شان گردآوری شده و بعدها، زمانی که از حالت محرمانه بیرون شده به کوشش لودویگ آدمک در سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۸۵ میلادی منتشر شده است. جلد سوم کتاب مباحث مفصلی در مورد جمشیدی‌ها، فیروزکوهی و تیمنی‌ها دارد که آن مباحث اینجا نیاز به ذکر ندارد. این اثر در مورد تیمنی‌های دولتیاری هم بحث بلندی دارد که به طور نمونه به یک قسمت آن که بر مبنای اطلاعات سال ۱۸۸۵ یعنی ۱۴۱ سال قبل درج شده، چنین اشاره می‌کند:

«دولتیاری

ولسوالی است در انتهای شمال شرقی سرزمین تیمنی‌ها. دولتیاری شامل آن بخش از حوزه بالایی هریرود است که در اطراف محل بهم پیوستن رودخانه لعل و سرچنگل واقع شده است. دولتیاری در حال حاضر تنها بخشی از ساحاتی هست که زمانی یک حکمرانی مهم بود. دولتیاری به خاطر اینکه حالا تقریباً از سرزمین تیمنی جدا شده است و همچنان به علت اینکه با وجود یک رییس تیمنی، غالباً فیروزکوهی‌ها در آن ساکن هستند، از مقاله تیمنی حذف شده است... بخش جمعیت تیمنی دولتیاری ... در حقیقت در سال ۱۸۸۵ تنها ۱۲۰ خانواده بوده‌اند... کوتل چپری فقط ۴ مایل از کوتل قروودال فاصله دارد که در بالا تذکر یافت. بدین‌گونه واحد اداری دولتیاری از طریق یک گردنه باریک [کوتل چپری و قروودال] به باقی سرزمین تیمنی وصل می‌شود. [۱]

علی احمد کهزاد/ در امتداد کوه بابا و هریرود

علی احمد کهزاد دانشمند و مورخ معروف کشور در سال ۱۳۲۲ شمسی یعنی ۸۲ سال قبل از مسیر هزاره جات و غور سفری به هرات داشته است. گزارش سفر او زیبا و خواندنی است. استاد کهزاد در مورد دولتیار و تیمنی‌های دولتیار در این سفرنامه خود چنین می‌نویسد:

«دیگر روز ۷ اسد (۱۳۲۲) به دولتیار رسیدیم. خیمه‌های ما را کنار سواحل سنگی رودخانه در محلی موسوم به «ماهی پر» نصب کردند. رباط دولتیار از «پنج او» مرکز دهن‌گی ۱۵۳ کیلومتر فاصله دارد. دولتیار اولین دهکده مربوط به ولایت هرات است که دم راه می‌آید و از نقطه نظر اداری مربوط به حکومت درجه سوم چغچران است که مرکز آن کاسی نام دارد. دولتیار شرقی‌ترین آبادی مربوط به ولایت هرات است که سرک سراسری کابل-هرات از آن می‌گذرد. اهالی آن تیمنی و در حدود ۲۰۰ خانواده می‌باشند». می‌بینیم که اینجا استاد کهزاد ۸۳ سال قبل از تیمنی‌های دولتیار یاد می‌کند که در آن وقت در مرکز دولتیار حدود ۲۰۰ خانواده بوده اند. [۲] به پیوند شماره ۲ مراجعه شود.

تاریخ غوریان/ عتیق الله پژواک

غوریان، اسم کتابی است که مورخ دیگر کشور عتیق الله پژواک از جانب انجمن تاریخ افغانستان در سال ۱۳۴۵ یعنی ۶۰ سال قبل منتشر کرده است. در صفحه ۴۱ این کتاب نیز که منبعش همین نوشته استاد کهزاد است، در مورد تیمنی‌های دولتیار چنین آمده است:

«دولتیار شرقی‌ترین آبادی مربوط ولایت هرات است و می‌توان آن را دروازه غربی حصار کوهستانی هزارمجات خواند. رباط دولتیار از پنجو مرکز دهن‌گی ۱۵۳ کیلومتر فاصله دارد. اهالی آن تیمنی و حدود ۲۰۰ خانواده می‌باشند. دولتیار از نقطه نظر اداری مربوط به حکومت درجه سوم چغچران است که مرکز آن کاسی نام دارد (پژواک ۱۳۴۵: ۴۱). [۳] (به تصویر شماره ۳ رجوع شود).

جغرافیای تاریخی غور/ عزیز احمد پنجشیری

مورخ مشهور دیگر عزیز احمد پنجشیری در کتاب خود «جغرافیای تاریخی غور» که در سال ۱۳۶۰ در کابل نشر شده در مورد تیمنی‌های دولتیار چنین یاد می‌کند:

«دولتیار فعلاً قریه ای است در شرق چغچران بر کنار سرک عمومی غور و برخط ۵۱-۴۷-۶۵ طول‌البلد شرقی و ۳۴-۳۲-۴۵ درجه عرض‌البلد شمالی واقع است». سپس در مورد مردم اطراف رباط دولتیار می‌نویسد: اهالی آن تیمنی و در حدود ۲۰۰ خانواده می‌باشند (پنجشیری، ۱۳۶۰: ۹۷). [۴] (به تصویر شماره ۴ دیده شود).

قباله خرید رباط دولتیار

قبل از خرید رباط دولتیار توسط مردم تیمنی، قباله دیگری هم وجود دارد که دولت هنگام ساختن رباط دولتیار زمین آن را از مردم تیمنی خریداری کرده است. آن قباله فعلاً در دسترس من نیست. اما قباله خرید رباط دولتیار که در سال ۱۳۴۸ توسط دو تن از مردم تیمنی خریداری شده است اینجا ذکر می‌گردد.

این قبالة که کاپی آن را در زیر مشاهده می‌کنید، نشان می‌دهد که رباط دولتیار در سال مذکور توسط موسی ولد امرالله ولد حسین و محمد ولد ایوب ولد محمدالله که قومیت‌شان تیمنی بوده، خریداری شده است. حاجی جمال و عبدالله دولت‌یاری از فرزندان حاجی موسی، محمد عزیز ابویی و عبدالصمد نصرت‌یاری فرزندان و انجنیر عبدالفتاح فطرت نواسه حاجی محمد هستند که مردم فیروزکوه آن‌ها را به خوبی می‌شناسند. در این قبالة از عزیز ولد رحمان ولد خدایداد و سخیداد ولد عبدالرحیم ولد دوست محمد نیز به حیث شاهد یاد شده که قومیت آن‌ها نیز تیمنی ذکر شده است. قاضی اعظم شنسب، فرزند عزیز ولد رحمان است که آدم مشهوری است. در این قبالة هنگام ذکر حدود زمین، از آقا محمد ولد دین محمد ولد غنیمت و عیسی ولد سیف‌الله ولد شمس‌الله نیز یاد شده است که از مردم تیمنی بوده‌اند و زمین‌شان در غرب محدوده رباط دولتیار قرار داشته است. [۵] (تصویر شماره ۵ مشاهده شود).

وثیقه‌های وکالت دعوی

الف) یک قطعه وثیقه وکالت نامه، دارای شماره ۴۳۴/۳۷ از تاریخ ۵ سنبله سال ۱۳۲۸ شمسی مطابق ۱۳۶۸ قمری یعنی از ۷۷ سال قبل، موجود است که در آن، ده تن از مردم تیمنی دولتیار که قومیت و اسم و اسم پدر و پدر کلان‌شان در سند ذکر است، مبارک ولد ملا اسماعیل ولد ملامومن یعنی پدر فیض محمد میرزا زاده معاون اسبق ولایت بادغیس و لوگر و نورستان را وکیل دعوی خود تعیین کرده‌اند. ناگفته نماند که غلام علی و یعقوب علی، فرزندان دانیار که کاکا و پدر رئیس عظامحمد خان دهقان‌پور هستند، نیز شامل همین موکلین هستند. در این سند از دو تن دیگر به نام محمد و عظیم نیز به حیث شاهد یاد شده که قومیت‌شان تیمنی بوده است. اسامی موکلان عبارت‌اند از: علم، عیسی، خدایداد، احمد، غلام علی، یعقوب علی، حسن، کریمداد، عظیم، خدایداد. [۶] (تصویر شماره ۶ مشاهده شود).

ب) در همین قضیه و همین تاریخ، وثیقه دیگری که دارای شماره ۴۳۶/۴۳ است تعداد دیگری از مردم تیمنی را نشان می‌دهد که میرزا مبارک خان مذکور را وکیل دعوی خود تعیین کرده‌اند. قومیت وکیل و موکلان همه چنانچه در سند مشاهده می‌کنید، تیمنی ذکر شده است و دو نفر شاهد سند نیز تیمنی بوده‌اند. اسامی موکلان عبارت‌اند از: ملا اسماعیل، اعلم، عبدالرحیم، یوسف، رحیم، عبدالواحد، الله داد، عیسی، ملا یوسف، محمد امین، یوسف، عصمت. شاهدان قضیه نیز محمد اعظم و محمد نام دارند. [۷] (به تصویر شماره ۷ نگاه شود).

ج) سند دیگری در همین زمینه، دارای شماره ۴۳۵/۳۸ موجود است که ۱۱ تن از مردم تیمنی به شخص مذکور در همین تاریخ وکالت داده‌اند. تمام این افراد از موکل و وکیل و شاهد، قومیت‌شان تیمنی بوده است. اسامی موکلان عبارت‌اند از: مسافر، فیض محمد، عصمت الله، نعمت الله، عطاوالله، حسن، ملائیم، حکمت الله، قدم، عبدالعزیز، ابراهیم. شاهدان وثیقه که اسامی‌شان محمد و محمد عظم است نیز از قوم تیمنی بوده‌اند. [۸] (رجوع شود به تصویر شماره ۸).

د) سند دیگری دارای شماره ۴۳۳/۳۶ از همین سال ۱۳۲۸ و همین قضیه موجود است که ۱۳ تن از موکلان به شمول وکیل و شاهدان همه قومیت‌شان تیمنی ذکر شده است. اسامی موکلان عبارت‌اند از: ملا احمد، ایوب، سعید، موسی،

خال محمد، ابراهیم، غوث‌الدین، سخیداد، گل محمد، عبدالنبی، محمد یتیم، محمد شریف و ابوالمعین. [۹]
(تصویر شماره ۹ دیده شود).

ترخیص عسکری میرزا مبارک خان

از میرزا مبارک خان، سند ترخیص سربازی او که در سال ۱۳۳۲ یعنی ۷۳ سال قبل بوده است، هم موجود است. این سند نشان می‌دهد که مبارک ولد ملا اسماعیل از قوم تیمنی باشند دولتیار در سال ۱۳۳۲ از قوماندانی امنیه قندهار (قلات) ترخیص حاصل کرده است. [۱۰] (تصویر شماره ۱۰ دیده شود).

سند دیگر دولتی

مثنی سند دیگری از سال ۱۳۴۸ وجود دارد که در آن چهار تن از مردم تیمنی در خصوص زمین سنگ قشقه دولتیاری صلح کرده اند. در این سند نیز هریک میرزا مبارک ولد ملا اسماعیل، حاجی اسحاق ولد غنیمت، ایوب ولد دانیار و علم ولد قدم، قومیتشان تیمنی بوده است. [۱۱] (تصویر شماره ۱۱ دیده شود).

تذکره تابعیت

یک قطعه تذکره از دوره امانی نیز اینجا آورده می‌شود که متعلق به ابراهیم ولد عصمت‌الله ولد سعید از قوم تیمنی دولتیاری است. البته تذکرة‌های قدیمی از مردم تیمنی دولتیاری با درج قومیتشان فراوان است که اینجا به همین یک قطعه اکتفاء می‌شود. [۱۲] (تصویر شماره ۱۲ دیده شود).

نتیجه‌گیری

قومیت، یک باور و یک هویت اجتماعی و احساسی است که ریشه در محیط و آموزش و فرهنگ دارد. قومیت یک واقعیت بیرونی نیست بلکه یک نوع باور و احساس تعلق ذهنی است. هیچ قومی نه برتر از دیگران است و نه کمتر از دیگران است. همه انسان‌ها از هر قوم و نژاد و مذهب و جغرافیایی که باشند در انسانیت خود با هم مشترک هستند و همه انسان و باهم برابر هستند.

تیمنی‌های دولتیاری بر مبنای لهجه‌شان و بر مبنای طرز لباس و عنعنات‌شان و بر مبنای تذکر کتب تاریخی و اسناد دولتی، از وقتی که در دولتیاری زندگی می‌کنند در اسناد رسمی همیشه به نام تیمنی یاد شده‌اند. تعدادی از افرادی که در این باره اطلاعات کافی نداشتند امیدواریم با خواندن این مطلب و مرور اسناد و مدارک موثق و معتبر، در روشنایی حقیقت، قرار بگیرند.

پ ن:

قرار نبود در این مورد چیزی بنویسم. اما تعدادی از عزیزان بار بار در در کمنت‌ها و جاهایی دیگر معلومات نادرستی نشر کردند و سوالاتی پرسیدند که لازم دیده شد اندکی در زمینه روشنایی انداخته شود.

DAULAT YAR

دولت یار

34-33 65-47. A district in the extreme northeast of the Taimani country.

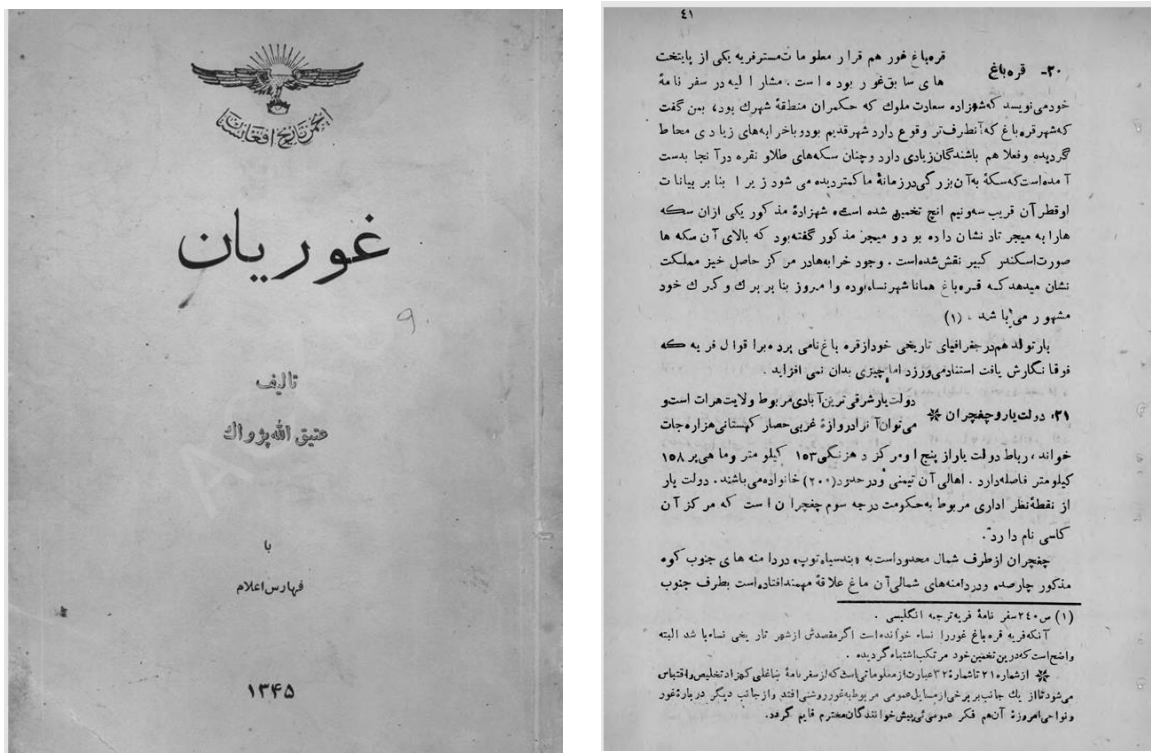
It consists of that portion of the basin of the upper Hari Rud, which lies about the junction of the Lal and Sar-i-Jangal streams. Its total area does not exceed 500 or 600 square miles. The Daulat Yar of the present day is, however, only a fragment of what was once a considerable chiefship; in fact the Sardar of this district exercised authority over the Murghabi Tajiks of Chiras, etc., until not many years ago. A description of Daulat Yar has been omitted from the article on Taimanis, as it is now almost separated from the Taimani country, and also because it is, although under a Taimani chief, mostly inhabited by Firozkohis.

Daulat Yar, says Maitland, is the lower part of the valleys of the Sar-i-Jangal and Lal streams, and extends some 17 miles up the former from the point where the streams meet to form the Hari Rud. The place of junction is well known as Shineh or Shinia (Doab)-i-Chiragdan. The country below the junction, to within a mile or two of the uppermost forts of Badgah, is also included in Daulat Yar. The north and south boundaries may be said to be the watersheds of the hills enclosing the Hari Rud drainage (1886). Nevertheless, Chiras on the north fork of the Upper Murghab and the whole of the intervening country belonged to the Chief of Daulat Yar until after the accession of Amir Abdur Rahman.

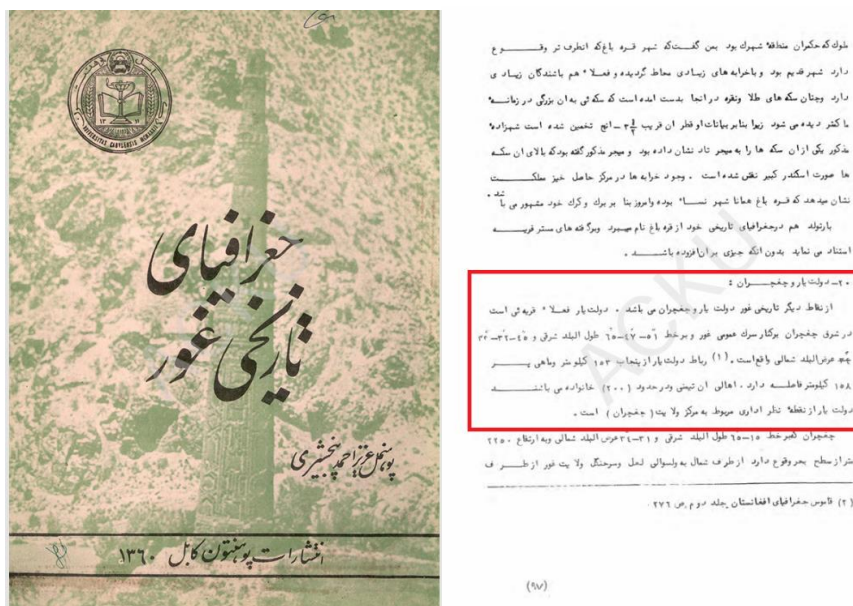
فیگور ۲: پیوند سفرنامه استاد احمد علی کهزاد/ در امتداد کوبابا و هریود

<https://afghanpedia.com/library/getbook/b57763afc9312cd9a7be504d7fbf839b>

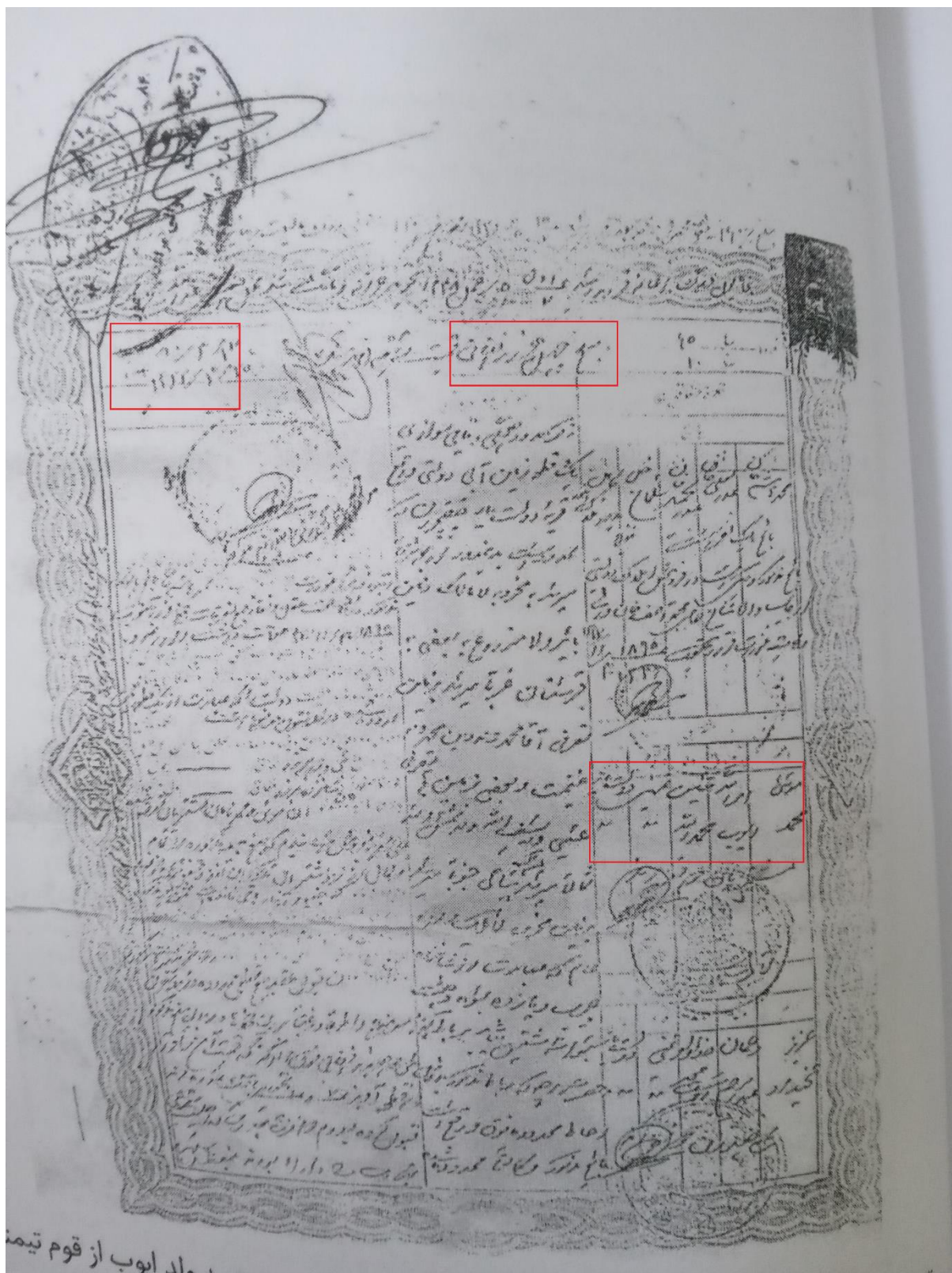
تصویر ۳: جلد و متن کتاب غوریان/ عتیق الله پژواک

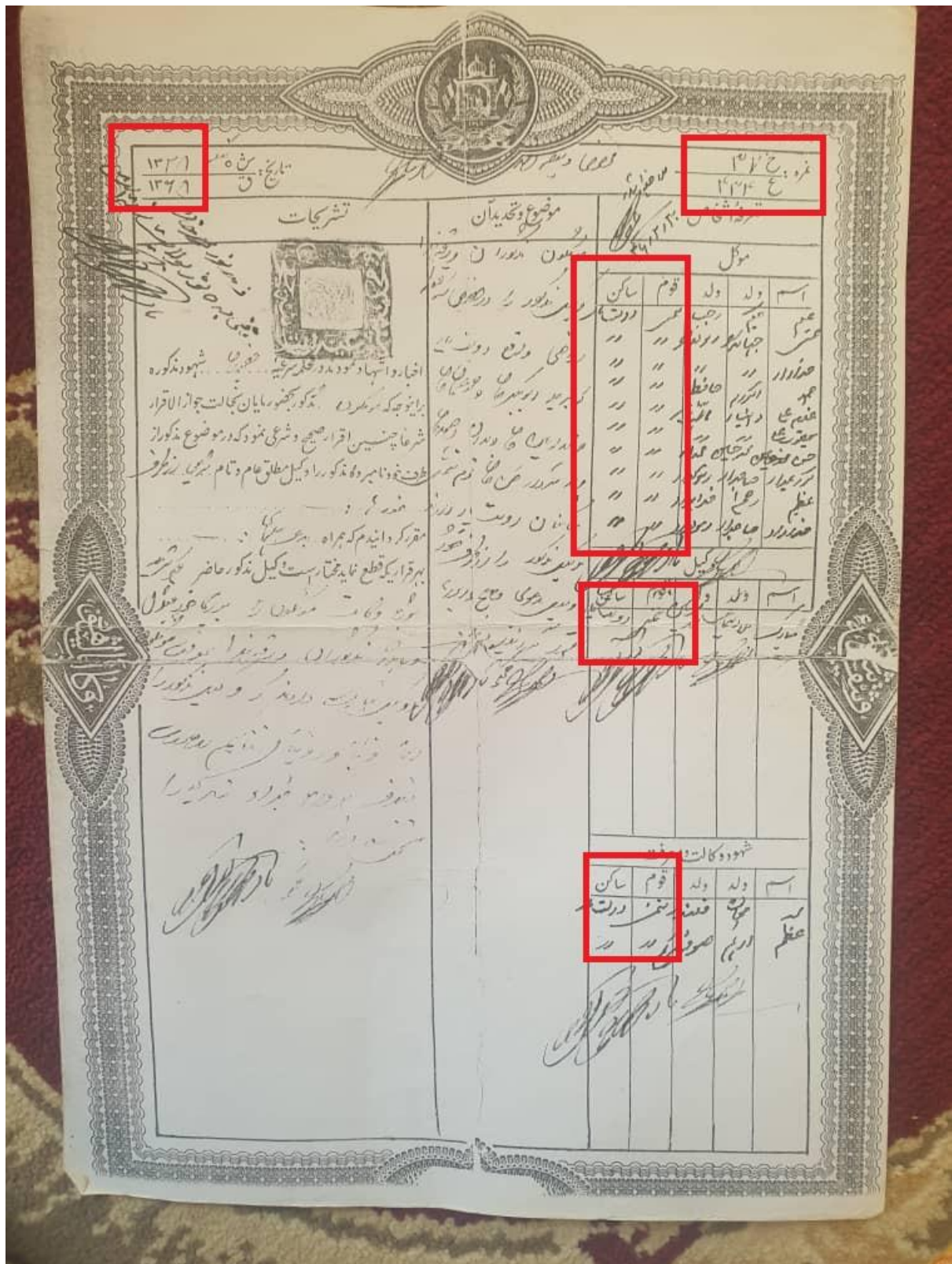

تصویر ۴: جلد و متن کتاب جغرافیای تاریخی غور/ عزیز احمد پنجشیری

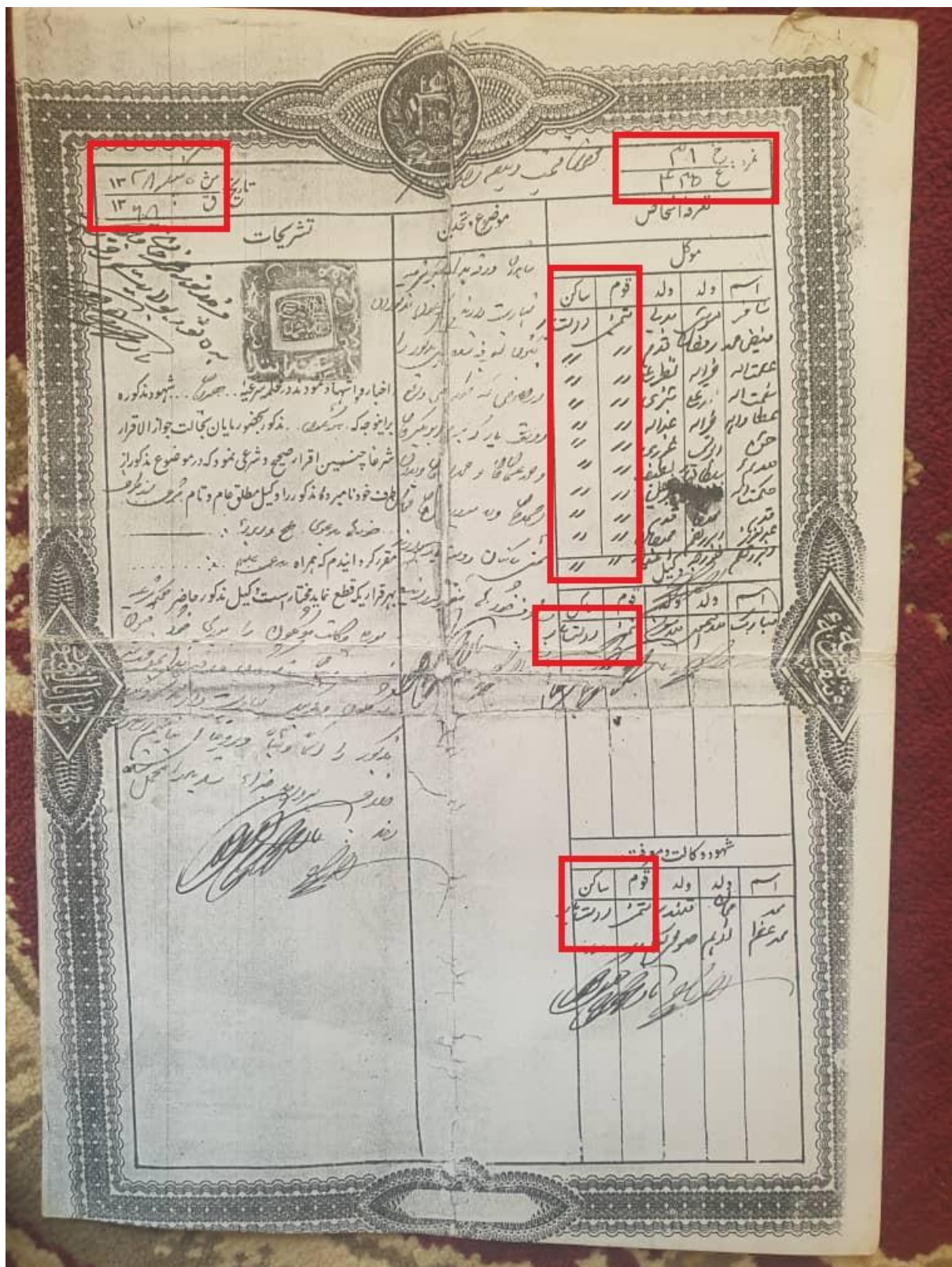

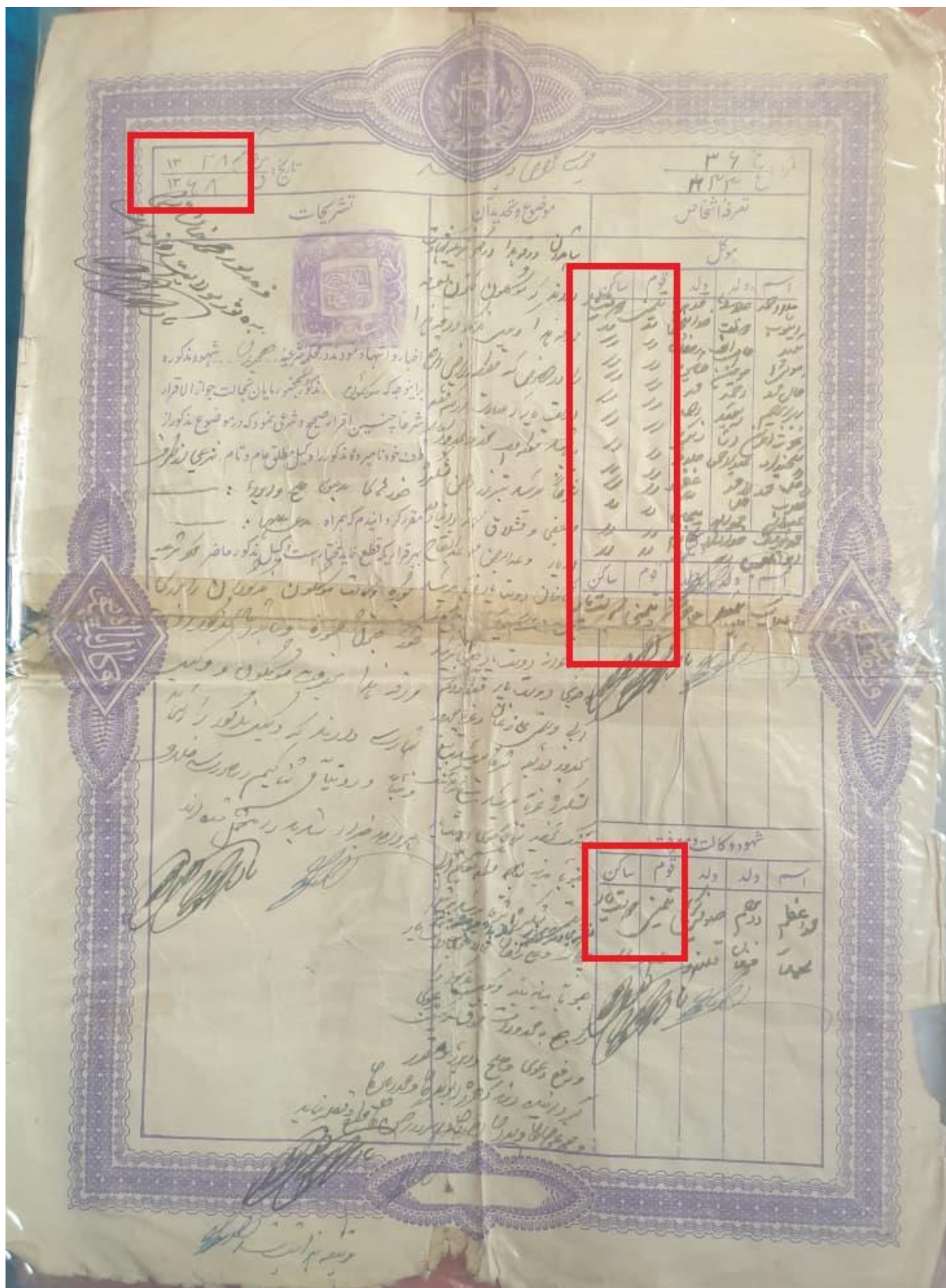
تصویر ۵: قبالة خرید رباط دولتیار

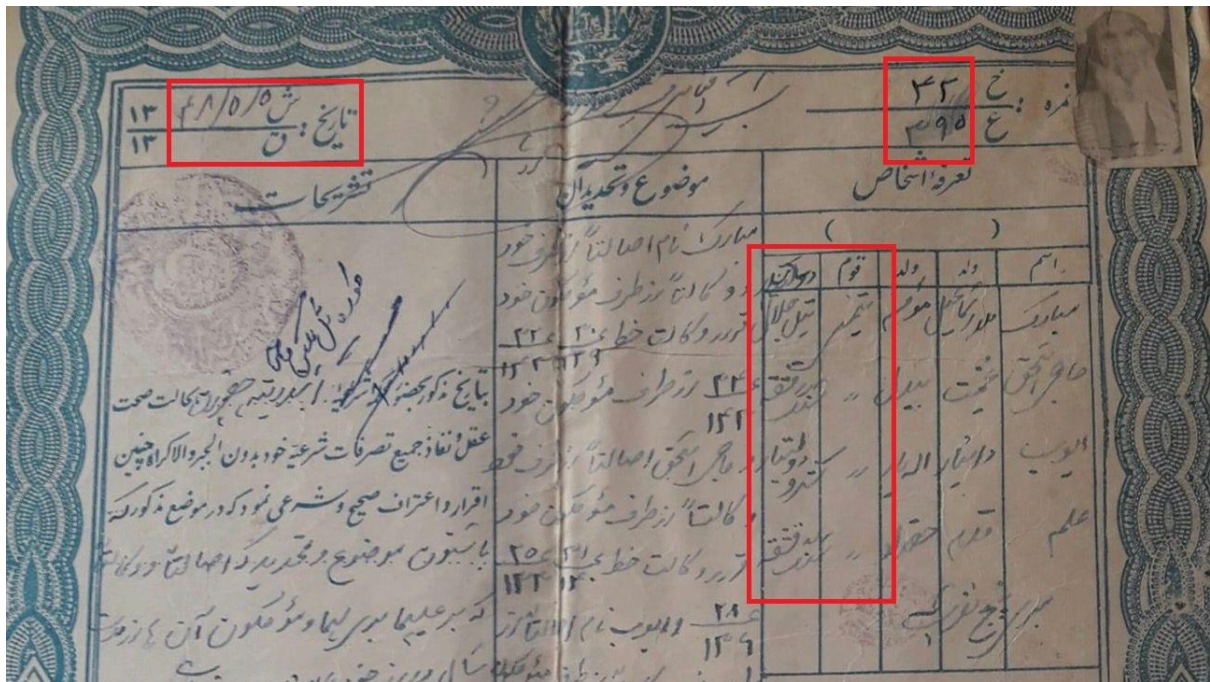

9

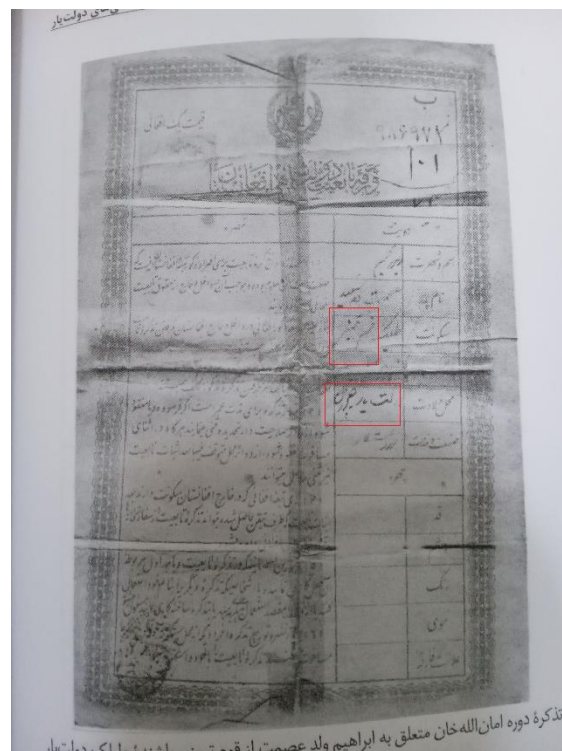

تصویر ۱۱: سند دیگر دولتی

تصویر ۱۲: تذکرہ تابعیت دورہ امان اللہ خان

منابع

- [۱] ادمک، لودویگ و. (۱۹۷۵)، قاموس جغرافیایی افغانستان، ج ۳، موسسه دانشگاهی و انتشاراتی گراتس-اتریش.
- [۲] کهزاد، علی احمد. (۱۳۲۲). برگرفته از:

<https://afghanpedia.com/library/getbook/b57763afc9312cd9a7be504d7fbf839b>

- [۳] پژواک، عتیق الله، (۱۳۴۵)، غوریان، انجمن تاریخ افغانستان، کابل: مطبعه دولتی پوهنی مطبعه.
- [۴] پنجشیری، عزیز احمد، (۱۳۶۰) جغرافیای تاریخی غور، چاپ دوم (۱۳۹۱)، کابل: بنیاد فرهنگی جهانداران غوری.

- [۵] قبالة خرید رباط دولتيار
- [۶] وثيقه شماره ۴۳۴/۳۷
- [۷] وثيقه شماره ۴۳۶/۴۳
- [۸] وثيقه شماره ۴۳۵/۳۸
- [۹] وثيقه شماره ۴۳۳/۳۶
- [۱۰] ترخيص عسکری ميرزا مبارک خان
- [۱۱] سند ديگر دولتي
- [۱۲] تذکره تابعیت ابراهيم